

Фізичний субстантив маркетингової категорії «потенціал» у контексті експортної діяльності аграрних підприємств

Таранченко Владислав Вікторович¹

Опубліковано	Секція	УДК
30.01.2026	Економіка	338.432:339.564

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.19453770>

Анотація. В представленій до обговорення розвідці здійснено семантичний аналіз категорії «потенціал» як такого багатогранного терміну, що використовується натепер у різних сферах наукових досліджень. Надано тлумачення цього понятійного концепту в наукових публікаціях і довідникових матеріалах та виокремлено його найзагальніші системні характеристики й атрибути. Розглянуто фізичний субстантив маркетингового феномена «потенціал» та з'ясовано його роль у виявленні потенційних спроможностей виробничих організацій, у т.ч. підприємств аграрного сектору національної економіки. Обговорено ступінь кореляційно-лінгвістичного зв'язку між лексемами «потенціал» та «експорт» у контексті зовнішньоекономічного виду діяльності сільськогосподарських товаровиробників. Розкрито змістовну сутність поняття «експортний потенціал», а так само обумовлено перспективні напрямки щодо підвищення якісного та/або кількісного рівнів постачання сільгосппродукції на зовнішні товарні ринки в умовах глобалізації й інтеграційної залежності світової економічної системи.

Ключові слова: фізичний субстантив категорії «потенціал», експортна діяльність, аграрні підприємства, виробничі спроможності.

The Physical Substantive Dimension of the Marketing Category “Potential” in the Context of Export Activities of Agricultural Enterprises

The presented study offers a semantic analysis of the category “potential” as a multifaceted term currently used across various fields of scientific research. The concept is examined based on its interpretation in academic publications and reference materials, and its key systemic characteristics and attributes are identified. The physical substantive dimension of the marketing phenomenon “potential” is explored, as well as its role in revealing the prospective capabilities of production organizations, including enterprises of the agricultural sector of the national economy. The degree of correlation and linguistic interrelation between the lexemes “potential” and “export” is discussed in the context of foreign economic activities of agricultural producers. The substantive essence of the notion “export potential” is revealed, and promising directions for enhancing the qualitative and/or quantitative levels of agricultural product supply to external markets are outlined, considering the conditions of globalization and the integrative interdependence of the world economic system.

¹ аспірант кафедри маркетингу та логістики Сумського національного аграрного університету, ORCID <https://orcid.org/0009-0002-7129-0167>

Reconsidering the above arguments, it is appropriate to note that the physical substantive, or the physically determined meaning, of the marketing category “potential” within the energy-based approach to developing mechanisms for improving the export-oriented activities of agricultural enterprises implies the possibility of analysis the existing capabilities of agricultural producers, identifying weak positions in the resource (land, capital, folks) provision of the production process, and designing effective measures aimed at restoring the resource balance.

In this context, the export potential of agricultural producers should be understood as already actively utilised and/or still latent production reserves, capacities, or opportunities that exist within the current arsenal of agricultural producers but, due to objective or even unforeseen circumstances, have not yet been applied in the production process. Thus, export potential is a unique phenomenon that not only contributes to the efficient use of the available resource base but also represents the actively energetic force that encourages agricultural producers to preserve and improve their resource assets under conditions of competitive struggle in global markets.

Keywords: physical substantive aspect of the category potential, export activity, agricultural enterprises, production capabilities.

Вступ

В системі національної економіки України експортний потенціал агропідприємств відіграє украй суттєву роль як у валютному наповненні державного бюджету, так само й у забезпеченні продовольчої безпеки населення. Згідно до цього проблема створення, збереження і поліпшення ресурсного (земля, капітал, люди) забезпечення виробничого процесу на підприємствах сільськогосподарської галузі виявляється на сьогодні такою умовою, що має забезпечити належний рівень їх конкурентоспроможності на світових продовольчих ринках, захищаючи таким способом національну суб'єктність України та гарантуючи продовольчу незалежність її громадян [1, с. 13].

Проблему формування та розвитку експортного потенціалу аграрних підприємств вивчали Т. Бабан, О. Балацький, О. Березін, Р. Буряк, О. Гальцова, Л. Козак, В. Коломієць, Н. Карасьова, О. Красноруцький, В. Макарова, О. Могильний, К. Наконечна, Н. Пирець, В. Писаренко, К. Прокопенко, В. Россоха, М. Сайкевич, Ю. Ставська, О. Шибаніна, О. Шпичак, О. Яценко, а також багато інших економістів та маркетологів, які в наукових розробках розкривали сутність поняття «експортний потенціал» у контексті змісту, структури та форми його відокремлених складників: «експорт» і «потенціал».

За відповідності до нормативно-описових ресурсів поняття «експорт» обумовлює комплекс акцій із накопичення, продажу та вивезення товарів, послуг та/чи технологій за кордони країни для їх збуту на зовнішніх ринках [2, с. 255]. Водночас на основі ст. 82 Митного кодексу України термін «експорт» визначається як митний режим, згідно до якого певні українські товари й послуги відпускаються задля вільного обігу за межами території України без будь-яких зобов'язань щодо їх зворотного завезення [3]. У такий спосіб виходить, що товари й послуги, переміщені в митний режим експорту, втрачають статус об'єктів, які належать українським товаровиробникам.

Разом із тим згідно матеріалів ст. 1 п. 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» експорт – це продаж/відчуження товарів і послуг українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності іноземним суб'єктам господарської діяльності з їхнім вивезенням чи-то без їх вивезення за митний кодон України, включаючи реекспорт тих товарів і послуг, які були завезені на територію України [4].

За уточнюючого тлумачення І. Дахно лексема «експорт» позначає митний режим, у відповідності до якого товари переправляються за кордони митної території України для вільного обігу на території інших країн без будь-яких зобов'язань стосовно їхнього повернення в Україну та без умов щодо форм і способів їх використання [5, с. 257]. Між тим за думкою Ю.Козака, С. Смичка та І. Літовченко в умовах провадження експортних операцій за кордони України можуть бути вивезеними не лишень товари, а й послуги, роботи, технології та/чи права на інтелектуальну власність [6, с. 147].

Отже, дефініція поняття «експорт» (від лат. «exportare»: вивозити чи перевозити) характеризує, у баченні Ю. Крутіка й Ю. Столяра, операції із переправлення через митні кордони України вітчизняних товарних об'єктів, у т.ч. і об'єктів національних аграрних товаровиробників, із метою їх реалізації на світових торговельних ринках [7, с. 141]. За тим є актуальним означення категорії «експорт» у інтерпретації Т. Циганкової зі своїми колегами, які визначають дану міжнародно-торговельну акцію як кількісний показник обсягів вивезених за кордон товарів, робіт та послуг [8, с. 18].

Сутнісно-дотичним до терміну «експорт» є словосполучення «експортний потенціал», яка, за думкою К. Наконечної, характеризує валютну частину економічного потенціалу України, в просторі якого формується конкурентоздатність національних виробників і їх спроможність до виготовлення експортоорієнтованої продукції [9, с. 2]. Таким чином, іменник «потенціал» є об'єктивною основою експортної діяльності, який характеризує наявність чи відсутність ресурсів, необхідних будь-якому підприємству для виконання завдань щодо постачання якісної продукції на світові ринки.

В сучасних публічних розвідках категорія «потенціал» використовується в статусі характеристики: 1) досягнутого виробничою структурою певного ступеня потужності; 2) сукупності засобів, можливостей та джерел, необхідних для забезпечення виконання якогось завдання та/або досягнення певної мети [10, с. 440]. Згідно із цим Л. Марушак обумовлює конструкт «потенціал» як фактичну сукупність матеріальних, фінансових і трудових ресурсів, що відіграють ключову роль у досягненні стратегічної чи тактичної маркетингової цілі [11, с. 57]. Водночас Л. Коваль цілком справедливо вважає, що одним з найсуттєвіших аспектів діяльності будь-якого підприємства маємо визнати наявність фактично існуючого потенціалу, що має забезпечувати та реально забезпечує не тільки сьогоденні результати, а й майбутні виробничі проекти [12, с. 59-60].

Згідно до бачення О. Березіна та Ю. Карпенка категорія «потенціал» визнається як придатність окремих суб'єктів господарювання накопичувати необхідні види ресурсів і раціонально їх використовувати у поточній та/або майбутній виробничій діяльності як з метою задоволення нагальних потреб споживачів, так і з намірами щодо отримання корпоративних економіко-фінансових переваг [13, с. 4]. Таким способом і виходить, що потенціал товарних виробників завжди є прив'язаним до простору та часу співвідносно із умовами його формування, перетворення чи оновлення.

На посилення останньої тези є доречним навести думку О. Гончара та Ю. Галкіної, які позначають категоріальну одиницю «потенціал» як інтегративну базу поточних та майбутніх спроможностей економічно-виробничих систем в ході мобілізації наявних та прихованих ресурсів для досягнення означеної мети чи-вирішення поточного завдання шляхом перетворення ресурсів на економічні продукти [14, с. 247].

Разом із тим натепер залишається недостатньо розробленою проблематика щодо сутнісно-змістовного трактування категорії «потенціал» з огляду на базові положення фундаментальних наук, і передусім на формалізовані конструкти фізичної науки. Такий підхід уможлиблює перенесення узагальнено-філософських принципів функціонування природного середовища на полотно суспільних відносин, у т.ч. у сферу маркетингового супроводу зовнішньоекономічної діяльності експортоорієнтованих виробничих систем, що упорядковує, спрямовує та збагачує їх потенційні спроможності.

Мета статті полягає у змістовному дослідженні сутності фізичного субстантиву або фізико-обумовленого сенсу категорії «потенціал» у контексті експортної діяльності підприємств аграрного сектору національної економічної системи.

Завдання статті означає семантичний аналіз унікального терміну «потенціал» у контексті енергетичного підходу до створення ефективних механізмів маркетингового супроводу експортно-орієнтованої діяльності виробничих систем, у т.ч. і підприємств із вирощування сільськогосподарських культур, що має завбачувати формування такими системами достатньо-стійкої ресурсної бази та проектування заходів щодо збереження,

відновлення і удосконалення окремих ресурсних компонент як у короткостроковій, так і в довгостроковій часовій перспективі.

Результати

Спираючись на представлені вище міркування коректно відзначити, що категорія «потенціал» (від лат. «potentia» – сила, запас, резерв) характеризує існуючі можливості й потенційні ресурси підприємства, які можуть бути за необхідності використаними як безпосередньо у виробничій діяльності, так і під час постачання товарної продукції на світові ринки продовольства. Між тим уточнення «за необхідності» характеризує певну 1) внутрішню придатність, 2) зарезервовану можливість чи 3) додаткову спроможність підприємства запроваджувати новітню господарську практику.

Проблематику завчасного резервування певної сили чи-то енергії для здійснення майбутніх дій вивчав свого часу Аристотель, коли позначував потенцію, як можливість чи здатність речей або ж об'єктів до певних змін, перетворень і трансформацій завдяки потягу до активного руху й виконанню корисної роботи [15, с. 15]. За наданого бачення «потенціал» будь-якої системної організації виступає у якості певної рушійної сили, яка уможлиблює виконання завдання в незнаному чи нетиповому середовищі.

У наведеному аспекті є слушним зауважити, що згідно положень фізики категорія «потенціал» окреслює запас енергії точкового об'єкта, який перебуває у заданому місці силового поля [16, с. 902], або кількість енергії, яку накопичила за попередні відтинки часу динамічна система та/чи яку ця система є спроможною реалізувати при фактичній необхідності [17, с. 902]. Представленні трактування довідкового ресурсу розкривають об'єктивну сутність феномена «потенціал» і можуть бути лексичною основою при його застосуванні в багатьох сферах проваджуваних наукових досліджень.

У такий спосіб ще у 1924 році український дослідник К. Воблій в науковій роботі «Продуктивні сили України. Техніка, економіка, право» спирався на таке передбачення, що в ресурсному функціоналі «продуктивні сили» набувають суттєвого вияву елементи накопиченої чи прихованої енергії, яка здатна характеризувати потенційні можливості України розробляти та надавати матеріальні блага для задоволення потреб населення [18, с. 126-149]. Дещо пізніше, у 1927 році, В. Вейц у розробці «Потенційні та кінетичні виробничі сили світового господарства», досліджуючи економічні процеси, зіставляв їх із закономірностями фізичних процесів [19, с. 7-8]. У наданий спосіб вчений пояснював реальні економічні метаморфози на основі енергетичних процесів, залучаючи при тому формулу «латентності», тобто потенційної (внутрішньої) прихованості спроможностей або можливостей, які можуть виявлятися за нестандартних обставин.

Таким чином, наведені вище приклади тільки-но підтверджують схожість проявів основних фізичних закономірностей у різних галузях наукових пошуків, що передбачає можливість їх перенесення зі сфери фізики на поле соціології, педагогіки чи економіки. Означений процес запозичення досвіду, набутого в якійсь галузі наукової діяльності, на іншу сферу дослідницької практики, вчені називають «дисемінацією» [20] або технікою запровадження раніше апробованих прийомів, методів чи підходів, застосовуваних під час проведення міждисциплінарних наукових досліджень, на полотні новітніх розвідок та проєктів. Обумовлений інструмент міжсистемного обміну семантичними моделями і поняттями базується на тому передбаченні, що дисемінація (від лат. disseminations) має сприяти більш системному та розгорнутому обговоренню, усвідомленню й поширенню набутого людством досвіду, що фактично забезпечує проєктування новітніх технологій або методик провадження наукових досліджень [21, с. 39]. Таким способом дисемінація наукового сприйняття й усвідомлення реальних процесів у будь-якому контексті, в т.ч. і у площині економічних відносин, завше буде призводити до вдосконалення існуючих уявлень щодо об'єкта й предмета проваджуваного дослідження, а отже і до можливості знаходження дієвих механізмів регуляторного характеру [22, с. 131].

Використовуючи принцип дисемінації в ході застосування енергетичного підходу до сутнісного аналізу маркетингових категорій «потенціал» і «експортний потенціал», буде вкрай слушним дослідити їх фізичний субстантив, тобто фізико-обумовлений сенс взаємозв'язку та/чи взаємодії складових елементів позначених лексичних конструктів. За наданим під складовими елементами чи-то складовими потенціалами формального експортного потенціалу будемо визначати (рис. 1): нормативно-правовий, економічно-фінансовий, виробничо-суспільний, екологічно-ландшафтний потенціали.

Рис. 1. Конструктивні складники експортного потенціалу

Джерело: складено автором

Здійснивши відповідне маркування складників експортного потенціалу аграрних підприємств, його формальне значення буде мати наступний вигляд:

$$\text{АЕП} = \text{ПНП} + \text{ПВС} + \text{ПЕФ} + \text{ПЕЛ}, \quad (1)$$

де: АЕП – аграрний експортний потенціал, ум. од.; ПНП – потенціал нормативно-правовий, ум. од.; ПВС – потенціал виробничо-суспільний, ум. од.; ПЕФ – потенціал економічно-фінансовий, ум. од.; ПЕЛ – потенціал екологічно-ландшафтний, ум. од.

Якщо об'єднати три перші компоненти як такі, що є подібними у відповідності із їх причетністю до антропогенного середовища й суспільних відносин, то відкоригована конфігурація формули (1) набуде вигляду:

$$\text{АЕП} = (\text{ПНП} + \text{ПВС} + \text{ПЕФ}) + \text{ПЕЛ} \quad (2)$$

За випадку, коли позначити комплекс складників (ПНП + ПВС + ПЕФ) через показник (СЕП), який стане розкривати суспільний контекст експортного потенціалу, а складник (ПЕЛ) визначити через показник (ЗЕП), який у свій спосіб буде характеризувати внесок природного, а скоріше земельного, ресурсу в діло формування експортного потенціалу сільгоспідприємств, вираз (2) набуває формату:

$$\text{АЕП} = \text{СЕП} + \text{ЗЕП}, \quad (3)$$

де: АЕП – аграрний експортний потенціал, ум. од.; СЕП – суспільна складова експортного потенціалу, ум. од.; ЗЕП – земельна складова експортного потенціалу, ум. од.

Залучаючи в програму дослідження проблеми утворення експортного потенціалу сільгосппідприємств положення класичної фізики зі сфери електростатики є цілковито слушним зауважити, що в традиційному усвідомленні категорія «потенціал» визначає той реальний та/або латентний (прихований) запас енергії точкового (відокремленого, локального) об'єкта, який в позначений момент часу знаходиться у відповідному місці (визначеній точці) обумовленого енергетичного простору [16, с. 902]. За наявної умови витрачання нарощеного об'єктом енергетичного потенціалу (ΔEP) та його переходу зі стіну (1) у стан (2) буде відбувається зміна енергетичного потенціалу об'єкта і/чи його окремих складових [23, с. 247], коли (рис. 2) $EP(1) > EP(2)$.

Рис. 2. Схематична інтерпретація зміни енергетичного потенціалу
Джерело: складено автором.

Між тим згідно до закону збереження енергії, повна енергія (E) будь-якого об'єкта в певній точці поля є незмінною скалярною величиною ($const$) й дорівнює сумі значень кінетичної енергії (K) та потенційної енергії (Π). Таким способом кінетична енергія (K) характеризує фактичний рух об'єкта, а вже потенційна енергія (Π) визначає приховану спроможність об'єкта здійснювати підсилюючу діяльність [23, с. 77].

Формалізоване тлумачення наданого закону має конструкцію:

$$E = K + \Pi = const \quad (4)$$

За тієї ситуації, коли у відповідності до енергетичного підходу енергію земельного складника експортного потенціалу ($ЗЕП$) у формулі (3) прирівняти до кінетичної енергії (K), як міри активно-поточної або рухової діяльності сільгосппідприємств, а суспільний складник експортного потенціалу ($СЕП$) уподібнити із потенційною енергією (Π), як тієї компоненти, що обумовлює діяльнісний системний розвиток та потенційні можливості суспільних відносин, енергетична формула (4) матиме таку конфігурацію:

$$ЕЕП = ЕЗП + ЕСП = const, \quad (5)$$

де: $ЕЕП$ – енергія експортного потенціалу; $ЕЗП$ – енергія земельної складової експортного потенціалу; $ЕСП$ – енергія суспільної складової експортного потенціалу

При такому, згідно до представлених вище міркувань, розгорнута формула енергії суспільної складової експортного потенціалу або суспільного потенціалу за форматом інтегрального експортного потенціалу ($ЕСП$) у відповідності до приведеної формули (2) матиме наступний інтерпретований вигляд:

$$ЕСП = ЕНП + ЕВС + ЕЕФ, \quad (6)$$

де: $ЕСП$ – енергія суспільної складової експортного потенціалу; $ЕНП$ – енергія нормативно правової складової експортного потенціалу; $ЕВС$ – енергія виробничо-суспільної складової

експортного потенціалу; ЕЕФ – енергія економічно-фінансової складової експортного потенціалу

Аналізуючи логіко-сміслову сутність виразу (5) є доречним привести оригінальні ідеї, складені на основі розвідки В. Макарової [24 с. 9], за контекстом взаємозалежності і/чи взаємодії конструктивних складових (ЕЗП і ЕСП), як взаємодоповнюючих компонент фізичного субстантиву експортного потенціалу (ЕЕП):

1. За певних умов, коли загальна величина (ЕЕП) матиме постійне значення, тобто обсяги експортних поставок сільгосп підприємств будуть незмінними протягом сталого часового періоду ($ЕЕП = const$), стає цілковито коректним передбачити існування такої ситуації, за якої $ЕЗП = const$ й $ЕСП = const$ у незалежності від того $ЕЗП > ЕСП$ чи-то $ЕЗП < ЕСП$ за їх абсолютними числовими вимірами, значеннями, показниками;

2. У таких випадках, коли $ЕСП \neq const$ і може зменшитися за причини недостатнього вкладання капіталу, робочої сили, інтелектуально-інноваційних пропозицій, є логічним прогнозувати виникнення нетипових ситуацій, в рамках яких цілком може відбуватися збільшення антропогенного тиску на сільгоспугіддя з метою підвищення урожайності (ЕЗП) й дотримання обсягів експортного потенціалу ($ЕЕП = const$);

3. За тих обставин, у яких $ЕЗП \neq const$ та може знизиться на підставах вихолощення якісних, тобто продуктивно-родючих, властивостей сільськогосподарських угідь, стає актуальним завбачувати або фактичне зменшення експортних поставок зерна та інших рослинних культур, або запозичення фінансових ресурсів для підтримки виробничого процесу через збільшення (ЕСП) й підтримки умов, коли ($ЕЕП = const$).

Позначені нами висновки розкривають значимість екологічно-ландшафтного або земельного компонента (ЕЗП) експортного потенціалу (ЕЕП) агропідприємств як певного чинника, який відіграє домінуюче значення в системі постачання аграрної продукції на світові ринки чи такого ресурсу, який є незамінним, обмеженим та невідновним. Згідно слушної формули М. Твена саме земля є тим найціннішим потенціалом, який «більше ніхто й ніде на сьогодні не виробляє!» [25, с. 1].

На підтвердження наданих міркувань, є сенс звернутися до розробок В. Макарової [24, с. 31], на основі яких можна зробити деякі структурні зміни у формальному виразі (5), коли до складових його правої частини одночасно відняти та додати одну й ту саму частку енергії ΔEP (рис. 2). При цьому, згідно до положень математики, сутність виразу (5) не зміниться, а його формалізоване строю матиме вигляд:

$$ЕЕП = (ЕЗП - \Delta EP) + (ЕСП + \Delta EP) = const, \quad (7)$$

Аналізуючи рівняння (5) є доцільним відзначити, що за нинішнього стану справ у сільськогосподарській галузі економіки має місце переважне нарощення енергетичної компоненти суспільно-виробничого ресурсу ($ЕСП \rightarrow max$), що має наслідковим ефектом надмірно-екстенсивний тиск на земельні ресурси й втрачання ґрунтами продуктивних земель своїх родючих властивостей ($ЕЗП \rightarrow min$). Надана ситуація має реально-критичні прояви через домінуюче виробництво енергетично-вибагливих сільськогосподарських культур, повне нехтування польовими сівозмінами, непомірне розорювання природно-агрономічних ландшафтів, передозування сільгоспземель мінеральними добривами та іншими хімічно-активними сполуками, захащення, засмічення й забруднення земель у край важливого сільськогосподарського призначення тощо.

Таким чином, на теперішньому етапі розвитку аграрних підприємств та зростання їхнього експортного потенціалу, надто актуальним завданням має стати перерозподіл витрачання енергії, тобто переорієнтація зусиль (праці та капіталу) зі сфери суспільно-

виробничих відносин (ЕСП) в орбіту екологічного підтримування якісних властивостей (ЕЗП) продуктивно-родючих сільськогосподарських земель.

У формальному вигляді такий підхід описується конструктором:

$$\text{ЕЕП} = (\text{ЕЗП} + \Delta\text{ЕП}) + (\text{ЕСП} - \Delta\text{ЕП}) = \text{const}, \quad (8)$$

Сутність виразу (8) демонструє зростання енергії потенціалу земельного ресурсу (ЕЗП \rightarrow max) у ситуації збереження й відновлення якісних властивостей сільгоспугідь та зниження екстенсивного нарощення енергетичної компоненти суспільно-виробничого ресурсу (ЕСВР \rightarrow min), що має у підсумку: 1) довгостроково-результативне використання сільськогосподарських земель із необхідним індексом родючості; 2) зменшення витрат праці та капіталу в ході вирощування агрокультур на стабільних ґрунтах; 3) отримання якісної і безпечної товарної продукції для задоволення бажань і/чи запитів споживачів на внутрішньому й зовнішніх сільськогосподарських ринках.

Таким способом вимоги, які висувають міжнародні аграрні ринки, відіграють роль організаційно-економічних стимуляторів, згідно із впливом яких сільгоспідприємства насамперед мають: підтримувати та відновлювати родючі властивості сільгоспземель, займатися упорядкуванням земельно-виробничих територій, змінювати застосовувані аграрні технології та/або фізично застарілі технічні засоби, дотримуватися алгоритмів польової сівозміни й нормативів внесення мінеральних добрив [26, с. 72].

Висновки

Переосмислюючи наведені вище міркування є доречним відзначити, що фізичний субстантив або фізико-обумовлений сенс маркетингової категорії «потенціал» в рамках енергетичного підходу до розробки механізмів удосконалення експортно-орієнтованої діяльності аграрних підприємств передбачає можливість аналізу наявної спроможності виробників сільськогосподарської продукції, визначення слабких позицій у ресурсному (земля, капітал, люди) забезпеченні виробничого процесу та проектування ефективних заходів щодо відтворення ресурсного балансу аграрних структур.

У поданому контексті експортний потенціал сільгоспвиробників слід визначати в якості уже активно використовуваних та/або допоки прихованих виробничих резервів, потужностей чи можливостей, які є в наявному арсеналі виробників сільгосппродукції, але на даний момент через об'єктивні, а то й непередбачувані, причини не були задіяні у виробничому процесі. За таким експортний потенціал є унікальним феноменом, який не тільки сприяє ефективному використанню наявної ресурсної бази, а й тією активною енергетичною силою, що змушує сільгоспвиробників до збереження та удосконалення ресурсних активів за умов конкурентної боротьби на світових ринках.

Список використаних джерел

1. Гальцова О.Л. Сучасний стан експортного потенціалу АПК України. *Економіка та держава*. 2014. № 3. С. 12-17.
2. Сучасний словник іншомовних слів / укладачі О.І. Скопненко та Т.В. Цимбалюк. Київ: Видавництво «Дніпро», 2006. 789 с.
3. Митний кодекс України. Документ 4495-VI від 13.03.2012. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44-45. № 46-47. № 48.
4. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність». Документ 959-XII від 16.04.1991. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 29.
5. Дахно І.І. Міжнародна торгівля: навчальний посібник. Київ: МАУП, 2003. 296 с.
6. Міжнародний маркетинг: навчальний посібник / за ред. Ю. Козака, С. Смичка, І. Літовченко. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 294 с.

7. Крутік Ю.В., Столяр Ю.А. Зміст понять «експорт» та «імпорт» як об'єктів державного управління. *Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2020. № 5. Том 31 (70). С. 138-142.
8. Циганкова Т.М., Петрашко Л.П., Кальченко Т.В. Міжнародна торгівля: посібник. Київ: Київський національний економічний університет, 2003. 256 с.
9. Наконечна К. Експортний потенціал аграрної продукції України: перспективи розвитку. *Ефективна економіка*. 2019. № 10. Електронне видання. URL: www.economy.nauka.com.ua/10_2019.
10. Бибик С.П., Г.М. Сюта. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання / за редакції С.Я. Ярмоленко. Харків: Фоліо, 2006. 623 с.
11. Марушак Л.М. Формування фінансово-ресурсного потенціалу підприємства. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Вип. 18. С. 56-59.
12. Коваль Л. Економічний потенціал підприємства: сутність та структура. *Вісник національного університету «Львівська політехніка»*. 2010. № 690. С. 59-65.
13. Березін О.В., Карпенко Ю.В. Теорія та практика забезпечення ефективного використання потенціалу торгівельних підприємств: монографія. Полтава: Інтер-Графіка, 2012. 203 с.
14. Гончар О., Галкіна Ю. Еволюція категорії «потенціал підприємства» та її роль в економічних дослідженнях. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки*. 2009. № 5. Т. 3. С. 245-247.
15. Кизим М.О., Іванова О.Ю. Формування потенціалу саморозвитку регіонів України: теоретичний аспект. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2015. Вип. 1 (45). Т. 1. С. 15-20.
16. Великий тлумачний словник української мови / уклад. В.Т. Бусел. Київ-Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. 1440 с.
17. Ворсовський О.Л. Теоретико-методологічні основи інвестиційного потенціалу підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2007. № 15. С. 8-11.
18. Воблій К.Г. Продуктивні сили України. Техніка, економіка, право. *Наукові записки інституту народного господарства*. 1924. № 4-5. С. 126-149.
19. Стратегічний потенціал економічної системи: інституціональні та інноваційні механізми його активізації: монографія / В.П. Мікловда, Ф.Ф. Шандор, Н.Ю. Кубній, С.М. Мошак, М.Ю. Шеверя, В.В. Кубній. Ужгород, 2014. 420 с.
20. Ковальова С. Дисемінація як складовий елемент терміносистеми педагогічної інноватики. *Народна освіта*. Електронне наукове фахове видання. 2017. Вип. 1. URL: https://narodnaosvita.kiev.ua/page_id=4344.
21. Сипченко О., Гарань Н., Пилипенко В., Бойко І. Дисемінація ресурсів у освітній процес в умовах воєнного стану. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2022. № 2 (102). С. 35-45.
22. Семцов В.М. Дисемінація інституційних змін: внутрішнє планування, імпорт та спонтанне становлення. *Облік і фінанси*. 2018. № 2 (80). С. 130-140.
23. Кузьмічов В.Є. Закони і формули фізики. Довідник. Київ: Наукова думка, 1989. 864 с.
24. Макарова В.В. Концептуальні засади організаційної структуризації системи сільськогосподарського землекористування: еколого-економічна модель. Суми: ПФ «Видавництво «Університетська книга», 2019. 97 с.
25. Семеняк В. «Купуйте землю – її більше ніхто не виробляє!», Марк Твен. URL: [linkedin.com/pulse/semeniak](https://www.linkedin.com/pulse/semeniak). 17.12.2023.
26. Садченко О.В. Концепції екологічного маркетингу. *Економічний вісник НГУ*. 2009. № 3. С. 71-79.

